

Adriaen S. Coorte

Stilleven

werkzaam (1683-1707)

Doek
64 x 51 cm

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten,
Antwerpen.

De echte liefhebber van een geschilderd stukje pretenteloze werkelijkheid houdt bij een rondgang door het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen de pas in bij het hiernaast gereproduceerde schilderij om het aandachtig te bekijken. Hij ziet wat simpele handelswaar uit de groentewinkel, uitgesteld op de bodem van een stenen nis. Is hij getraind in het bestuderen van schilderijen dan analyseert hij de bedrevenheid die de schilder aan de dag legde in het rangschikken van zijn compositie. Het beeld lijkt zo heel vanzelfsprekend. Maar laat ons foto toestel maar eens, zonder dat ons oog en onze hand het besturen, een opname maken van zo'n onderwerp. Dan valt op de foto slechts ordeloosheid op, en komt er geen effect van logische natuurlijkheid tot stand. De middelen die onze schilder benutte om van zijn stukje natuur een overtuigende afbeelding te maken zijn intussen even simpel als zijn onderwerp.

Een bos asperges en een aardpot, tot ver boven de rand gevuld met aardbeien, beheersen samen het beeld. Niet stram naast elkaar, wel als gelijkwaardige partners. De asperges liggen vooraan in het volle licht. De pot met aardbeien, hoewel meer bescheiden in de donkerder achtergrond, staat rechtop en steekt zo boven de asperges uit. Dit statische tweetal wordt omrankt door de sierlijk bewegende curven van twijgen en bladeren, met aalbessen en kruisbessen eraan, die samen een driehoek beschrijven. Een vlinder verlevendigt de leegte van het vlak erboven.

Even sierlijk van lijn als de twijgen en bladeren zijn de krulletters van de signatuur en het jaartal onder de nis: 'A. Coorte; 1703'. Die naam is duidelijk, maar wij weten vrijwel niets van deze man, die de schilder van het stuk was. Wel kennen we zo'n tachtig in verwante trant geschilderde stillevenen, die net zo met de naam 'A. Coorte', een enkele maal voluit met 'Adriaen Coorte' gesigneerd zijn. Van sommige hebben we alleen weet door vermeldingen in oude catalogi van schilderijenveilingen. De vroegste van deze vermeldingen komen opvallend veel voor in catalogi van verkopen die in de 18de eeuw in Middelburg werden gehouden. Daarom is het waarschijnlijk dat de 'Coorte, fijnschilder', die in 1695 te Middelburg in een archiefdocument genoemd wordt, onze schilder was en dat hij in Zeeland gewoond heeft. Hij werkte zo ongeveer tussen de jaren 1683 en 1707: dat zijn het vroeg-

ste en het laatste jaartal, die voorkomen op zijn schilderijen. Die jaartallen maken duidelijk dat Coorte's schilderij toch weer niet zo doodgewoon is als men na het voorgaande zou kunnen denken. In die periode valt zijn stuk heel erg uit de toon. De stillevenschilders die zijn tijdgenoten waren maakten geen doeken die zo simpel van opzet zijn. Zij plachten juist met zeer rijke, overdadige composities te werken. Zij vulden het hele vlak, haast opdringerig, met grote bossen bloemen. Of zij beoogden een effect van weelde door kostbare voorwerpen achter en boven elkaar te stapelen. Altijd zijn hun stukken vol leven en beweging en wij kunnen er zo de rijke en volle pracht in zien, die de nabloei was van het barokke Hollandse stilleven, dat zich vanaf ca. 1650 had ontwikkeld.

Tegen die achtergrond doet ons schilderij bijna ouderwets aan. De eenvoud ervan herinnert aan Hollandse stillevenen uit de jaren 1625-1650. Ook het motief van de haast lege stenen nis vinden wij vooral terug op stillevenen uit die periode. Het idee daarvan was om zo een 'trompe l'œil', een bedriegertje te maken. De kijker moest de indruk krijgen dat hij geen schilderij, maar een echte nis in de wand voor zich had, met echte voorwerpen erin neergelegd.

Nu is het beslist ook weer niet zo dat we in Coorte een achtergebleven provinciaal moeten zien, die ijverig op oude patronen bleef voortborduren, zonder te beseffen dat zijn manier van werken intussen al lang uit de tijd was. Het vroegste schilderij van zijn hand - het valt in zijn oeuvre erg uit de toon - is een parklandschap met exotische vogels, geheel in de trant en naar de smaak van het eind van de 17de eeuw. In kwaliteit doet het voor de schilderijen van zijn tijdgenoten niet onder. Dat de rest van zijn oeuvre zo anders van karakter is, kwam dus voort uit Coorte's welbewuste keuze en niet uit simpele naïviteit. Hij heeft veel werken gedateerd en daardoor kunnen wij constateren dat hij juist in zijn latere jaren steeds meer streefde naar versobering en eenvoud. Het zo simpel opgezette schilderij van onze afbeelding blijkt dan zelfs één van de meest gecompliceerde stukken uit zijn late periode te zijn. Het beweeglijk lijnenspel van de twijgen en bladeren en het motief van de boognis herinneren dan ineens wél aan de overdaad in het werk van zijn laat-barokke tijdgenoten. Want op een hele reeks schilderijen

die hij maakte in dezelfde periode, durfde Coorte het aan om zulke entourage helemaal weg te laten. Op die schilderijen laat hij bijvoorbeeld niet méér zien dan net zo'n bos asperges als op onze afbeelding voorkomt, maar dan helemaal alleen, op een plintrandje. Op andere stukken komen we de pot met aardbeien weer tegen, even eenzaam midden in het beeld gezet, zonder enig gezelschap of versiering.

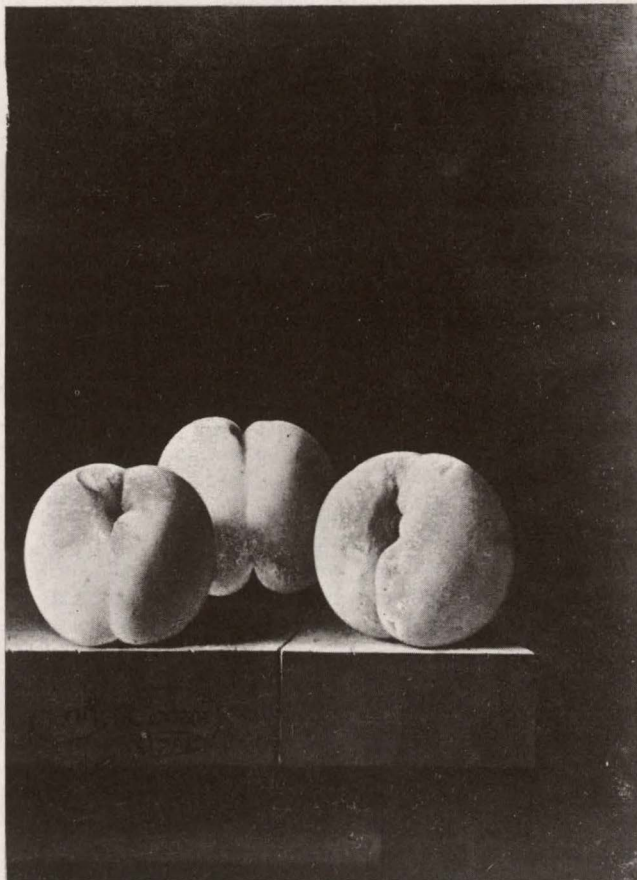
Dat dwingt de beschouwer al zijn aandacht te concentreren op Coorte's vermogen om zulke objecten zo weer te geven, dat wij met onze ogen kunnen waarnemen hoe zij voor onze vingers zullen aanvoelen. En niets leidt er van af om te zien hoe fraai en subtiel hij het licht afbeeldt, dat zulke simpele voorwerpen voor ons tot leven kan brengen. Juist door zijn uiterste soberheid schiep Coorte in deze werken een visie van unieke intensiteit. Uniek, want zij zijn niet in een school of richting onder te brengen. We kunnen slechts met associaties werken en de naam Vermeer noemen, een meester die beelden creëerde van even geconcentreerde helderheid en eenvoud. Gaan we daarin verder, dan zien we in Coorte een typisch Nederlandse traditie belichaamd en is het mogelijk

naast Vermeer ook Gerard ter Borch te noemen. Ook zij leefden, net als Coorte, in een afgelegen provincieplaats. En ook zij waren zeer wel op de hoogte van wat zich in de toonaangevende cultuurcentra afspeelde, zonder zich daardoor te laten meeslepen of zich eraan te onderwerpen. In plaats daarvan bewerkten zij een stuk alledaagse werkelijkheid van eigen keus zo intens en hardnekkig, dat hun arbeid een volstrekt nieuwe visie kon voortbrengen.

De bijzondere kwaliteiten van Coorte's visie zijn nog niet zo lang geleden herontdekt. Het keerpunt was een artikel uit 1952/53 door de fijnzinnige Dordtse kunstkenner L.J. Bol, die alles wat over Coorte en zijn werk te achterhalen was verzamelde en er een entoesiaste bespreking aan wijdde. Kortgeleden zorgden het Louvre in Parijs, het Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam en, als ik mij goed herinner, ook Amerikaanse musea, ervoor om schilderijen van Coorte die op de kunstmarkt kwamen, voor hun collectie te verwerven. Schilderijen, die ons iets duidelijk maken over de stille grootheid die in kleine dingen kan schuilen.

A. Blankert, Den Haag.

A. Coorte, Drie perziken, 1705, 29 x 22 cm. (Particuliere collectie)

Keuze uit te raadplegen literatuur:

L.J. Bol, Adriaen S. Coorte, Stillevenschilder, in: Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek, 1952/53, blz. 193-232.